

EESTI TÕUGU HOBUSTE ARETUSPROGRAMM

Õiguslikud alused

Õiguslikud alused eesti tõugu hobuste (tõumärk E) aretusprogrammi (edaspidi Programmi) ja selle osade jaoks on :

Euroopa Liidu õigusaktid: 92/353/EMÜ; 92/354/EMÜ; 96/78/EÜ; (EL)2015/262; 96/79/EÜ; 92/216/EMÜ, 90/427/EMÜ; 90/428/EMÜ, 2010/256/EL, 2010/471/EL, 204/2011/EÜ.

Eesti Vabariigi Põllumajandusloomade aretuse seadus (06.11.2002; RT I 2002, 96, 566) ja sellega seonduvad õigusaktid: Põllumajandusministri 18.12.2002 määrus nr 86 „Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise ning aretuseks sobivaks tunnistatud aretuslooma ja aretusmaterjali kasutamise alused” (RTL 2002, 146, 2132); Põllumajandusministri 21.12.2009 määrus nr 128 „Identifitseerimisele kuuluvate põllumajandusloomade liikide loetelu, nende identifitseerimise ning registreerimise viisid ja kord; registreerimistunnistuse väljastamise kord ja veisepassi vorm ning põllumajandusloomade arvestuse pidamise kord” (RTL 2009, 98, 1457); Põllumajandusministri 08.12.2005 määrus „Põllumajandusloomade ohustatud tõugude loetelu” (RTL 2005, 120, 1876) ja teised Eesti Vabariigi seadused.

Aretuse eesmärk

Aretusprogramm on koostatud aastateks 2011 kuni 2020. Selle programmi lahutamatuks osaks on eesti tõugu hobuste säilitusprogramm.

Aretusprogrammi eesmärgiks on tagada eesti tõu genofondi säilitamine. Eesti hobusetõugu iseloomustab põlvnemise ühtsus ja kohanemine kohalike söötmis-pidamistingimustega. Hobustel peavad olema Programmi eesmärkidele vastavad jõudlusnäitajad.

Eesti hobuse aretuse eesmärgiks on mitmekülgse kasutusotstarbega, soovitatavalt poni klassi kuuluv hobune.

Eesmärk on suurendada aretajate teadlikkust paaridevaliku otsuste langetamisel. Aastaks 2020 on eesmärk laiendada eesti tõugu hobuste populatsiooni Eestist lähiriikidesse.

Aretusmeetodid

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 3 lg 4 on eesti tõugu hobuste aretuses lubatud kasutada puhasaretust. Aretusvõttena on kasutusel liinaretus, suureneb tähelepanu perekondaretusele ja kõik genotüübid on võrdselt tähtsustatud. Tõuraamatu pidamist on täpsemalt käsitletud programmi osas „Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord”.

Aretusedu saavutamise abinõud

Programmi eesmärkide saavutamiseks kasutatakse puhasaretust, olulised on nii liin- kui perekondaretus, ühtlik ja mitteühtlik paaridevalik. Lubatud on mõõdukas sugulusaretus.

Oluliseks infoks aretajatele on seejuures hobuste hindamise andmed. Täpsemad kriteeriumid hobuste hindamise kohta on toodud aretusprogrammi osas „Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord”.

Eesti tõugu hobuste tõuraamatut peetakse elektrooniliselt Jõudluskontrolli Keskuse serveris, algdokumente säilitatakse Eesti Hobusekasvatajate Seltsi (edaspidi EHS) büroos. Andmete kogumisel, kasutamisel ja säilitamisel lähtub EHS kehtivast seadusandlusest. Tõuraamatu pidajana ja jõudluskontrolli läbivijana on EHS avaliku teenuse pakkuja. Hobuste põlvnemise ja jõudluskontrolli tulemuste andmed avalikustab EHS paberkandjal või digitaalselt (aastaraamat, koduleht jm). Juurdepääs hobuste andmetele on tagatud EHSi büroos või edastatakse kirjalikult teabenõude alusel.

Aretusprogrammi täitmiseks vajalik aretusloomade arv ja aretuspiirkond

Eesti tõugu hobuste aretuspiirkond on Eesti Vabariik. Lisanduvad aretajad teistest riikidest, kui nad täidavad käesolevat aretusprogrammi.

Aretusprogrammist võtavad osa kõik hobused, kes on kantud tõuraamatusse ja nende järglased. Tõupopulatsioon hõlmab 2010 aastal 2076 hobust. 2009. aastal sündis 253 ja 2010. aasta 1. detsembriks on registreeritud 185 eesti tõugu varssa sünd.

Eesti tõugu hobuste tõuraamatu andmeid säilitatakse elektrooniliselt, kust hobusekasvatajad saavad kontrollida andmeid oma hobuste kohta. Kõigi karjas olevate eesti tõugu hobuste andmed on kantud riiklikku hobuslaste registrisse PRIAs.

Tõu iseloomustus

Eesti hobusetõug põlvneb kohalikust aborigeenest hobusest, mida on viimase aastasaja jooksul parandatud paaridevaliku teel. Kasutatud on ühtlikku ja mitteühtlikku paaridevalikut, 1920. kuni 1940. aastani avaldasid suuremat mõju tõule soome hobused. Kaasaegne eesti tõugu hobune on mitmekülgne poni klassi kuuluv hobune, keda kasutatakse edukalt ponispordis, turismis, talutöödel jne. Täpsem ülevaade eesti hobusetõu ajaloost on ära toodud eesti tõugu hobuste säilitusprogrammis.

1. Genealoogilised liinid

Sugutäkkud: 50 tunnustatud sugutäkku kuuluvad 7-sse genealoogilisse liini, nendest Ahti 228E (14), Eni 8E (8), Raspel 70E (15), Taube 60E (5) liinid põlvnevad kohalikust aborigeenest eesti hobusest ning Lari 23E (2), Vuhti 136E (5) ja Taru 149E (1) liin soome tõugu täkkudest.

Paaritusvõrgus olevate täkkude nimekiri on avaldatud kodulehel.

Aretus märaperekondade kaudu omas suuremat tähtsust tõuraamatu algusperioodil.

Tõu omadused

Tõu omadusi väljendatakse soovitud ja mitte soovitud omaduste koondina. Eraldi vaadeldakse hobuse tõu- ja sootüüpi, kehahitust, liikumisi ehk allüüre.

Värvus:

Tõus esinevad kõik värvused, soovitavalt ilma suuremate märgisteta peal, jalgadel ja kerel. Eriliselt soovitud on hobused, kellel on jutttselgsus ja sebroidsus jalgadel.

Ebasoovitavad märgised on: peal päits, kehal esinevad valged märgised, esijalgadel valge märgise ulatumine üle randmeliigese või tagajalgadel üle kannaliigese.

Tüüp:

Tüüp väljendab hobuse vastavust Programmis kehtestatud nõuetele. Suguhoobustel peavad olema selged sootunnused.

Eesti tõugu hobusel peavad väljenduma:

- tihe ja tugev konstitutsioon ;
- kiire ainevahetus ;
- sangviiniline närvitüüp ;
- kehaehitus: soovitav on aborigeensele tõule iseloomulik kehaehitus;
- turja kõrgus soovitavalt 138 ...148 cm.

Erinevatel kehaosadel on soovitavad ja mittesoovitavad tundemärgid.

Pea

Soovitav: väljendusrikas, uhke, keskmise suurusega, laia laubaga, veidi nõgusa profiiliga, keskmise suurusega kõrvadega.

Mittesoovitav: ilmetu, raske, kumera profiiliga.

Silm

Soovitav: suur, elav, sõbralik.

Mittesoovitav: väike, tuhm, tuim.

Lõuapärade vahe

Soovitav: lõuapärade vahe vaba liikumine.

Mittesoovitavad: kitsas lõuapärade vahe.

Kael

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi arenenud lihastega, hästi ja kergelt ühendatud kuklaga ning tiheda lakaga.

Mittesoovitavad: väga lühike või pikk, sügava ühendusega, madala asetusega kael.

Piht

Soovitav: keskmise pikkusega, hästi lihaseline ja seljale ulatuv. Abaluud ja õlavarred keskmiselt pikad.

Mittesoovitavad: lühike ja madal turi. Väikesed, lühikesed ja püstjad abaluud ning lühikesed õlavarred.

Rind

Soovitav: sügav, lai ja kumera roietekaarega.

Mittesoovitavad: mittesügav, kitsas, lameda roietekaarega.

Keha

Soovitav: ristkülikukujuline, hästi ühendatud hobuse ees- , kesk- ja tagaosa: selg keskmine, lihaseline, nimme lühike, kube lühike.

Mittesoovitavad: ruudukujuline, nõrk, nõgus või kumer nimme: laudjas kitsas, lühike: pikk tühimik.

Jäsemed

Soovitav: hästi musklis, kuivad, selgelt väljendunud liigestega, keskmise pikkusega sõrgats, hästi vormitud tiheda kabjasarvega kabjad ja keskmine jala pikkus.

Mittesoovitavad: nõrkade liigeste ja kõõlustega, “kepisarnane” esijalg, eetsi- ja taatsine esijala seis, lame, nõõritud kämmal, lühike, püstine või pehme sõrgats. Liiga kitsas, lame või pehme kabjasarvega kabi, sirge või saabeljas tagajalg, lühike, nõrk kannaliiges, rangjalgne või kooskandne seis.

Liikumised ehk allüürid

Eesti hobuse samm ja traav peab olema hoogne ja avar, jäsemete liikumissuund otse ja ettepoole suunatud.

Ebasoovitavad on lühikesed, madalad ja riivlevad liikumised.

Seesmised omadused

Tervis

Eesti hobune peab olema tugeva tervisega, hea sigivusega ja pärilike vigadeta. Kasutusiga peab olema pikk.

Kohanemisvõime ja söödakasutus

Eesti hobune peab omastama elatussööda looduslikult karjamaalt ilma lisaööta andmata. Talveperioodil vastavalt hobuse kasutusintensiivsusele minimaalse täiendava lisaöödaga.

Mittesoovitavad on hobused, kes vajavad pidevalt täiendsööta, olenemata kasutuskooormusest.

Jõudlus ja iseloom

Soovitav on sajandite vältel väljakujunenud hästi vastupidav, suure töötahtega, mitmekülgeid eeldusi omav eesti hobune. Ta peab olema sõbralik, samaaegselt tasakaaluka temperamendiga.

Mittesoovitavad on närvilised ja äkilised hobused.

Ristamisprogramm

Käesoleva Programmi raames ei ole **ristamisprogrammi** rakendamist ette nähtud.

Ristamisprogrammi rakendamiseks peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- Seoses väga suure inbriidingu kujunemisega tõus on tekkinud tungiv vajadus verevärskenduse järele. Sellele viitavad tõendid peavad olema dokumenteeritud ja kontrollitavad;
- On nimetatud tõug, mida soovitakse ristamisprogrammi raames aretuses kasutada koos põhjendusega, miks on teise tõu kasutamie oluline ning miks tuleks kasutada just seda konkreetset tõugu;
- Toodud välja konkreetsed eesmärgid, milleni tahetakse ristamisprogrammi raames jõuda koos märade nimetamisega, kelle puhul tuleb ristamisprogrammi rakendada;
- Toodud välja ajavahemikud ristamisprogrammi rakendamiseks ja ristamisprogrammi raames teisest tõust aretusloomade valiku kriteeriumid.

Enne ristamisprogrammi rakendamist peab see olema kooskõlastatud järelevalveasutusega ja saanud tunnustuse.

Aretusprogrammiga seonduvad nõutavad protseduurireed

Aretusprogrammi osadena esitatakse järgmised protseduurireed:

- Tõuraamatusse või aretusregistrisse kandmise alused ja tõuraamatu või aretusregistri pidamise kord
- Aretuslooma põlvnemise registreerimise ning põlvnemise õigsuse kontrollimise kord
- Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord
- Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord
- Emaslooma seemendusandmete registreerimise kord
- Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse või aretusregistrisse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord
- Seemendamise koolitusprogrammid ning seemendaja tunnistuse saamise nõuded ja tunnistuse väljastamise kord

Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord

Seadusandlik alus tõuraamatu pidamise korrale ja hobuste tõuraamatusse kandmise alustele on toodud aretusprogrammi üldosas.

Mõisted

Tõuraamat – andmekogu, kuhu kantakse hobuse põlvnemise andmed, aretaja ja omaniku andmed ning tema geneetilise väärtuse hindamise ja jõudluskontrolli tulemused koos järglaste nimetamisega.

Eesti tõugu hobune – hobune, kelle ema on eesti tõugu ja isa on tunnustatud või tunnustamata eesti tõugu täkk.

Tõuraamatus registreerimine – eesti tõugu hobuse järglase arvelevõtmine tõuraamatu põhi- või lisaosas talle passi väljastamiseks.

Tõuraamatusse kandmine – mära või täku sugulise kasutuse või aretuseks tunnustamise registreerimine koos tõuraamatu numbriga andmisega.

Tõuraamatu number – hobusele antav järjekorra number tõuraamatus. Number antakse eraldi täkkudele ja märadele järjekorra alusel.

Üldine

Eesti tõugu hobuste tõuraamatut (edaspidi “tõuraamat”) peab Eesti Hobusekasvatajate Selts, kes vastutab sissekannete eest. Tõutähis eesti tõugu hobustele on „E”. Tõuraamatu kandeid tehakse ja algdokumente säilitatakse EHSi büroos. Tõuraamatut peetakse elektrooniliselt.

Tõuraamatus peavad olema iga hobuse kohta järgmised andmed:

- aretaja ja omaniku nimi ja aadress;
- sünniaeg, sugu, värvus ja märgised;
- hobusele paigaldatud kiibi kood;
- individuaalnumber (UELN number);
- vähemalt neli esivanemate põlvkonda;
- tõuraamatusse kandmised ja kannete muutused;
- väljamineku kuupäev ja põhjus;
- kõik teadaolevad jõudluskontrolli tulemused ja võimalusel aretusväärtuse määramine;
- tõuaretusalane näitus ja toimumisaeg;
- tema järglaskond;
- geneetilise ekspertiisi akti number. Sugutäkkudel kohustuslik, teistel soovituslik.

1. Vajalikud dokumendid tõuraamatusse kandmisel

1.1 Paaritustunnistus (LISA 2)

Paaritustunnistuse registreeritud vormi väljastab täku pidajale EHS. Täku valdaja täidab ja allkirjastab paaritustunnistuse peale teostatud paaritust.

Paaritatud mära omanik saab täku valdajalt paaritustunnistuse esimese lehe, mille ta hoiab alles kui tõendust toimunud paarituse kohta. Mära müügi korral antakse paaritustunnistus edasi mära ostjale.

Täku valdaja on kohustatud pidama paaritusnimekirja (LISA 4), kus ta fikseerib toimunud

paaritused kronoloogilises järjekorras.

Täku valdaja peab saatma paaritustunnistuse teise lehe ning paaritusnimekirja EHSi büroosse enne 31.detsembrit.

Paaritustunnistusele peab olema kantud:

- mära nime, individuaalnumbri (UELN) ja/või tõuraamatu numbri
- täku nime, individuaalnumbri (UELN) ja/või tõuraamatu numbri
- paaritusajad
- võimaluse korral tiinuse kontrolli kuupäeva ja tulemuse
- mära omaniku nime ja aadressi
- täku valdaja nime, aadressi ja allkirja

1.2 Varsa sünnitunnistus (LISA 2 ja 3)

Varsa sünnitunnistus on mära paaritustunnistuse blanketil, kuid võib kasutada ka muud vormi, kui seal on kajastatud kõik nõutavad andmed. Mära omanik täidab varsa sünnitunnistuse, allkirjastab ning saadab selle EHSi büroosse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistusele peab olema kantud:

- varsa ema nimi, individuaalnumber(UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN) ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni jm sündmuste kohta.

Kui varss on kiibiga märgistatud enne sünniteate saatmist, märgitakse sünniteatele ka varsa kiibi kood. Identifitseerijale tuleb esitada hobuse märgistamise teade.

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHSi büroosse iga toimunud sündmuse korral (surnultsünd, abort, mära ei tiinestunud jm.) , vastav kanne tehakse sünnitunnistuse osasse.

1.3 Identifitseerimisleht (LISA 5)

Varsa identifitseerib ning identifitseerimislehe täidab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid. Identifitseerimisleht allkirjastatakse hobuse omaniku või omanike esindaja poolt. Identifitseerimisleht koostatakse kahes eksemplaris, mille koopia antakse hobuse omanikule. Identifitseerimislehe originaali alusel väljastatakse hobuse pass enne varsa 6 kuu vanuseks saamist, vanemate hobuste puhul hiljemalt 6 kuu jooksul peale identifitseerimist.

Identifitseerimislehel peavad sisalduma järgmised andmed hobuse kohta:

- nimi, sünniaeg, sünnikoht, sugu ja tõug
- omaniku või omanike esindaja nimi ja aadress
- ema ning isa nimed, individuaalnumbrid (UELN) ja/või tõuraamatu numbrid
- ema paaritamise/seemendamise aeg ning paaritustunnistuse number
- värvus, märgiste kirjeldus ja joonisdiagramm
- märke transpondriga märgistamise kohta

2. Hobusepassi väljaandmise kord

Pass on dokument hobuse päritolu, jõudluse ja identifitseerimise kohta, mis kuulub hobuse juurde ja peab omaniku vahetuse korral hobusega kaasnema. Passi kadumisest peab omanik EHSi viivitamatult teavitama ning kirjaliku avalduse alusel väljastatakse talle duplikaatpass.

Pass vormistatakse hobusele, kelle kohta on tõuraamatu pidajal järgmised dokumendid:

- varsa sünnitunnistus (kohustuslik varssadel)
- hobuse identifitseerimisleht (vajadusel eraldi märgistamise teade – LISA 6)
- vanema hobuse puhul põlvnemist tõendav dokument

Pass edastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud arve tasumist Seltsile. Pass on aluseks hobuse tõuraamatusse kandmisel.

Pass sisaldab järgmisi andmeid hobuse kohta:

- passi väljastanud aretusühistu nimi;
- hobuse individuaalnumber (UELN);
- hobuse märgistus (transponder, põletusmärk jms.);
- hobuse tõug, sünniaeg, sugu, värvus, märgised ning joonisdiagramm;
- hobuse ja tema eellaste põlvnemine nelja põlvkonna ulatuses (sh. hobuse vanemate ja -vanavanemate nimed, värvused, sünniaastad ning kanded vastavatesse tõuraamatu osadesse);
- ema paaritamisaeg;
- hobuse jõudluskontrolli ja aretusväärtuse andmed, märkmeid hobuse hindamise ja tunnustamise kohta;
- aretuskonkursside ja näituste tulemused;
- aretaja nimi ning aadress.

3. Aretusandmete muutmine

Kõik muudatused (värvus, märgised, jõudluskontroll, näituste tulemused, omanikuvahetus jm.) kantakse passi ja tõuraamatusse EHSi volitatud isiku poolt. Vastavate märgete tegemiseks esitab hobuse omanik EHSile avalduse paranduse sisseviimiseks dokumenti ja vajadusel (nt. omanikuvahetus) paranduse tegemise aluseks oleva dokumendi koopia või ära kirja.

Passis sisalduvate andmete muutmine või täiendamine omaniku poolt on keelatud.

3. Aretaja kohustused

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on aretaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle. Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed:

- hobuse nimi
- tõug
- sünniaeg
- karja toomise ja karjast väljaviimise aeg
- lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga.

Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Tõuraamatus registreeritud hobuse pidaja peab täitma algarvestuse lehte (LISA 7) ja edastama aasta lõpuks andmed karjas olevate hobuste kohta EHSi büroosse.

sünniaasta

5.1 Elektroonilise märgistuse kasutamine ja paigaldamine

Peale 01.07.2009 esmakordselt identifitseeritud hobused märgistatakse elektroonilise transpondriga. Õigus transpondri paigaldamiseks on veterinaararstil. Transponder tuleb paigaldada hobuse kaela vasakule küljele turja ja kukla vahelisele alale. Märgistamine peab toimuma hobuse identifitseerimisega üheaegselt või varem. Varasema transpondriga märgistamise puhul täidab veterinaararst teate hobuse märgistamise kohta (LISA 6) ning hobuse omanik esitab teatise 30 päeva jooksul alates hobuse märgistamisest Seltsi.

Enne 01.07.2009 identifitseeritud hobuste märgistamisel transpondriga täidab veterinaararst teate hobuse märgistamise kohta (LISA 6) ning hobuse omanik saadab selle 30 päeva jooksul alates hobuse märgistamisest Seltsi. Teatelt peab selguma millal märgistamine toimus, märgistaja, millist hobust märgistati, paigaldatud transpondri poolt edastatav kood ja koht, kuhu transponder paigaldati.

5.2 Hobuse nimi

Hobused, kellele väljastatakse pass, peavad kandma nime. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa esitähga ning lõppema soovitatavalt märadel täishäälikuga ning täkkudel kaashäälikuga. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime (nt. –S jne) rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada rahvusvaheliselt hobusekasvatuses tunnustatud tõuraamatu kaubamärki (näit. Z jne.).

EHSil on õigus nõuda nime muutmist järgmistel põhjustel:

- - korduvate nimede kasutamisel;
- - põhjendamatult pikkade nimede korral;
- - kuulsate hobuste nimede kasutamisel.

6. Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis

Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis teostatakse rahvusvaheliselt tunnustatud laboris.

Hobuse põlvnemisandmeid on geneetilise ekspertiisi abil vaja kontrollida, kui:

- mära paaritati/seemendati ühe inna ajal kahe või enama täkuga;
- mära paaritati/seemendati kahe teineteisele järgneva inna ajal mitme täkuga ja varsa sünniaja järgi võivad kaks viimast takku olla võimalikud isad;
- kui varss on ema juures nõuetekohaselt identifitseerimata;
- kui on kahtlus hobuse põlvnemisandmete õigsuses.

EHS teostab igal aastal 1% populatsiooni põlvnemise uuringu juhusliku valiku alusel. Geneetilise ekspertiisi tulemusena hobuse põlvnemisandmete ebaõigeks osutumise korral kannab proovi võtmise ja tehtud kulud hobuse omanik.

Kõigi täkkude, kes on olnud sugulises kasutuses, põlvnemisandmete õigsus peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. (Alus: Põllumajandusministri 18. detsembri 2002. a määrus nr 86) Täku geneetilise ekspertiisi kulud kannab täku omanik.

7. EESTI TÕUGU HOBUSTE TÕURAAMAT

Sünnijärgselt registreeritakse hobune põlvnemisandmete alusel eesti tõugu hobuste tõuraamatu eeltõuraamatus või mõnes lisas. Tõuraamatu number antakse järjekorra alusel eraldi täkkudele ja märadele siis, kui hobune :

- tunnustatakse aretuses kasutamiseks või
- on registreeritud tema aretuses kasutamine.

7.1 Tõuraamatu jaotus

Tõuraamat jaotatakse tõuraamatu põhiosadeks (eeltõuraamat, tõuraamat ja peatõuraamat) ning lisadeks. Tõuraamatu erinevatesse osadesse kantakse hobused, kes vastavad antud osa nõuetele. Peatõuraamatu ja tõuraamatu osasse kantakse sugulises kasutuses olevad täkud ja määrad. Tõuraamatu sissekanne märgitakse ära hobuse passis

Tõuraamatu põhiosa jaguneb:

- täkkude peatõuraamat ja tõuraamat
- märade peatõuraamat ja tõuraamat
- eeltõuraamat

Täkkude peatõuraamatusse ja tõuraamatusse kandmiseks peab täku põlvnemine olema geneetilise ekspertiisiga kontrollitud (alus: Põllumajandusministri 18. detsembri 2002. a määrus nr 86).

Tõuraamatu lisaosa jaguneb:

- LISAOSA A
- LISAOSA B

Tõuraamatu lisadesse kantakse hobused, kes ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele põlvnemise osas.

7.2 Täkkude kandmine peatõuraamatusse

Täkkude kandmisel peatõuraamatusse on õiguspädevateks organiteks tõu- ja hindamiskomisjon.

Täku kandmine peatõuraamatusse toimub kõige varem kolmandal eluaastal, kui nimetatud täkk on hindamiskomisjoni poolt hinnatud ning tõu-ja hindamiskomisjoni poolt tunnustatud.

Peatõuraamatusse kantakse eesti tõugu täkud:

- kelle puhul on oodata programmis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist;
- täkk peab läbima jõudluskontrolli vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ning vastama tunnustamiseks vajalikele nõuetele.

Tõukomisjon võib nimetada peatõuraamatu täku "eliittäkuks", kui täkk on:

- saavutanud jõudluskontrollil väga head tulemused;
- läbinud edukalt võõratsaniku testi ja/või sõidu- ja veokatsed;
- edukalt esinenud ratsaspordialadel ja/või rakendihobuste sõidukatsedel.

7.3 Täkkude kandmine tõuraamatusse

Täkkude tõuraamatusse kantakse eesti tõugu täkid:

- kelle puhul on oodata programmis kindlaksmääratud eesmärkide saavutamist;
- kes ei vasta peatõuraamatusse kandmise nõuetele;
- kes eelnevalt on registreeritud tõuraamatu eeltõuraamatu osas;

Täku põlvnemisandmed peavad olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. Külmutatud ja jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud varsa põlvnemine peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.4 Märade kandmine peatõuraamatusse

Märade peatõuraamatusse kantakse sugulises kasutuses olevad märad:

- kelle isa ja ema on kantud peatõuraamatusse;
- kes on hinnatud vastavalt jõudluskontrolli läbiviimise eeskirjadele ja saanud hindamisel hinnatavate tunnuste osas vähemalt “7” punkti;

Mära, kes ei vasta eelnevatele nõuetele, kuid kellelt on saadud vähemalt kaks väga hea hinnanguga (I auhind) tõule vajalikku järglast, võib tõu- ja hindamiskomisjoni otsusega kanda peatõuraamatusse.

Tõukomisjon võib nimetada peatõuraamatu mära ”eliitmäraks”, kui mära on:

- ise ja/või on vähemalt kolm tema järglast saavutanud väga head jõudluskontrolli tulemused;
- edukalt esinenud ratsaspordialadel või rakendihobuste sõidukatsetel.

7.5 Märade kandmine tõuraamatusse

Märade tõuraamatusse kantakse märad:

- kelle isa ja ema on kantud tõuraamatusse või peatõuraamatusse, kuid kes ise ei vasta peatõuraamatu nõuetele;
- märad, kes ei ole läbinud jõudluskontrolli ja on võetud sugulisse kasutusse.

7.6 Eeltõuraamat

Eeltõuraamatusse registreeritakse peatõuraamatu ja tõuraamatu märade järglased, kes on saadud peatõuraamatu ja tõuraamatu osa täkkudest. Eeltõuraamatusse kande teostamine toimub hobuse registreerimisel, kui on täidetud tõuraamatu põhiosa nõuded põlvnemise osas.

Eeltõuraamatusse on võimalik registreerida hobune, kelle üks vanematest, isa või ema, on tõuraamatu lisaosas A ning mõlemad vanaisad on põhiosa täkid.

Eeltõuraamatusse kantava varsa isa põlvnemisandmed peavad olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga. Külmutatud või jahutatud spermaga kunstliku seemenduse teel saadud varsa põlvnemine peab olema kontrollitud geneetilise ekspertiisiga.

7.7 Tõuraamatu lisa

LISAOSA A

Lisaosasse A registreeritakse hobused:

- kes kuuluvad samasse populatsiooni;
- on nõuetekohaselt identifitseeritud;
- kelle põlvnemine ei vasta tõuraamatu põhiosa nõuetele.

Lisaosasse A kantakse märad, kes on sündinud enne 01.04.2003.a ja kuuluvad samasse populatsiooni, kuid keda ei saa kanda käesoleva programmi alusel tõuraamatu põhiosasse, ja nende järglased tõuraamatu põhiosa täkkudest.

Lisaosast A on võimalik registreerida tõuraamatu põhiosasse hobune, kelle üks vanematest, isa või ema, on registreeritud tõuraamatu lisaosasse A ning mõlemad vanaisad on põhiosa täkud.

LISAOSA B

Eesti tõugu hobuste tõuraamatu B-lisaosasse kantakse kõik hobused, kes ei ole saanud vastavalt aretusprogrammile, kuid on tõutüübilised ning põlvnevad ema poolt eesti tõugu hobuste tõuraamatu põhiosasse või lisaosasse A kantud märadest. Need hobused ei võta osa aretusprogrammist.

Lisaosasse B kantud hobuste tõunimetuseks kasutatakse väljendit „ristandhobune“.

7.8 Hindamata täkkude ja märade kandmine tõuraamatusse

Täkid ja märad, kelle karjast väljaminek toimub enne hindamist ja/või järglase registreerimist, võidakse kanda tõuraamatusse tõestatud põlvnemise alusel.

7.9 Sissekannete muutmine

Juhul kui selgub, et hobuse sissekanne tõuraamatu vastavasse osasse on toimunud valede või puudulike põlvnemisandmete või muude tunnuste alusel, tuleb sisse viia kannete muudatused. Põlvnemisandmete geneetilise ekspertiisi tulemusena valeks osutunud põlvnemisandmed tuleb korrigeerida, hobusele väljastatakse duplikaatpass.

Aretuslooma põlvnemise registreerimise ja põlvnemise õigsuse kontrollimise kord

Aretuses kasutatavate hobuste põlvnemisandmete registreerimise peab tagama hobusepidajate-aretajate õigeaegne ja korrektne andmete edastamine tõuraamatu pidajale.

1. Varsa sünnitunnistus (LISA 3)

Varsa sünnist teatamiseks edastab hobusepidaja tõuraamatupidajale varsa sünnitunnistuse. Varsa sünnitunnistus on mära paaritustunnistuse blanketil, kuid võib kasutada varsa sünniteate vormi kui seal on kajastatud kõik nõutavad andmed.

Mära omanik saadab täidetud ja allkirjastatud varsa sünnitunnistuse EHSi büroosse 30 päeva jooksul peale mära varssumist.

Varsa sünnitunnistusele peab olema kantud:

- varsa ema nimi, individuaalnumber(UELN) ja/või tõuraamatu number;
- varsa isa nimi, individuaalnumber (UELN)ja/või tõuraamatu number;
- mära omanik või omanike esindaja;
- varsa sünniaeg, sugu;
- varsa värvus;
- andmeid tiinuse katkemise või surnultsünni jm sündmuste kohta.

Kui varss on kiibiga märgistatud enne sünniteate saatmist, märgitakse sünniteatele ka varsa kiibi kood. Identifitseerijale tuleb esitada hobuse märgistamise teade (LISA 6).

Varsa sünnitunnistus saadetakse EHSi büroosse igast sündmusest (surnultsünd, abort, mitte tiinestunud), vastav kanne tehakse sünnitunnistuse osasse.

2. Hobuse identifitseerimine

Hobune identifitseerimise osadeks on:

- joonisdiagramm hobuse kirjeldusega
- nimi
- individuaalnumber (UELN)
- elektroonilise transpordri edastatav kood
- elektrooniline tõuraamatu kirje
- hobuse pass

Identifitseerimise teate Hobuse identifitseerimine (LISA 5) koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures.(Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi osas „Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord”) EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Hobusele paneb nime omanik. Nimi peab algama isa nime esitähedega ning soovituslikult lõppema märade puhul täis- ja täkkude puhul kaashäälikutega.

Individuaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt aretusprogrammi osas „Tõuraamatuse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord” toodud

näitele.

Transpondri paigaldamist on täpsemalt kajastatud järgmises punktis – Hobuste märgistamine.

Kande elektroonilisse tõuraamatusse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatusse registreeritud andmete alusel vormistab aretusühing hobuse passi. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

3. Hobuste märgistamine

Hobuse märgistamine toimub vastavalt Programmi punktile *5.1 Elektroonilise märgistuse kasutamine ja paigaldamine*

4. Põlvnemise õigsuse kontroll

Põlvnemisandmete õigsuse kontroll toimub paaritus-ja varsatunnistuse alusel ja vastavalt Programmi punktile **6**. Põlvnemisandmete õigsuse geneetiline ekspertiis.

5. Andmete säilitamine

Vastavalt Põllumajandusministri 21. detsembri 2009. a määrusele nr 128 on Aretaja-säilitaja kohustatud pidama arvestust karjas olevate hobuste üle. Registreerida tuleb vähemalt järgmised andmed: hobuse nimi, tõug, sünniaeg, karja toomise ja karjast väljaviimise aeg ning lähte- ja sihtkoha aadress koos sealse loomapidaja nime ja isiku- või registrikoodiga. Andmete muutumise korral (nt. hobuse karja tulek või karjast väljaminek, varssumine, kastreerimine, paaritused) tuleb need arvestusdokumentidesse kanda 3 päeva jooksul sündmuse toimumisest alates. Karja arvestusdokumente tuleb säilitada vähemalt 3 aastat alates hobuse karjast väljamineku päevast.

Paaritustunnistusi, sünnitunnistusi, identifitseerimislehti, paaritusnimekirju, omanikuvahetuse teostamise avaldusi säilitatakse EHSi büroos tähtajatult.

Aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise kord

Seadusandlik alus aretuslooma jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste kasutamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Hobuse geneetilist väärtust hinnatakse tema jõudlusandmete alusel. Hobuse omajõudlust hinnatakse varsaeas, **hobuse lineaarsel hindamisel**, noorhobuste ülevaatustel, võõrratsaniku testil, rakendihobuste jõudluskatsetel ja võistlusspordis. Hobuse jõudluse hindamisel arvestatakse ka järglaste, eellaste ja külgsugulaste jõudlusandmeid.

Jõudlusandmed avaldatakse jooksvalt EHSi koduleheküljel ja koondandmetena aastaraamatus.

Jõudlusandmete ja geneetilise väärtuse hindamistulemuste põhjal väärtustatakse täkk või mära tiitliga ELIIT ning tehakse vastav kanne hobuse passi, tõuaretusalase informatsiooni leheküljele ja elektroonilisse tõuraamatusse.

Aretuslooma ja aretusmaterjali aretuseks sobivaks tunnistamise kord

Hobuste aretuseks tunnustamisel on vajalik arvestada tema põlvnemisega, hinnata tema välimikku ja allüüre ning läbima tunnustamiseks vajalikud jõudluskatsed.

1. Hobuste hindamine:

Hobuste hindamine toimub vastavalt tunnustatud jõudluskontrolli läbiviimise korrale. Märade ja täkkude esmane hindamine toimub enne tõuraamatusse kandmist.

Hindamine toimub järgnevalt:

- a) tüüp
- b) kehaehitus
- c) jalad
- d) samm
- e) traav
- f) galopp (ei ole kohustuslik, täkkudel tunnustamisel kohustuslik)
- g) hüpe (ei ole kohustuslik, täkkude tunnustamisel kohustuslik)
- h) üldmulje

Hindamine toimub numbriliselt:

- 10 = suurepärase
- 9 = väga hea
- 8 = hea
- 7 = küllalt hea
- 6 = rahuldav
- 5 = piisav
- 4 = puudulik
- 3 = küllaltki halb
- 2 = halb
- 1 = väga halb
- 0 = hindamata

Hobust, kellel esineb mõigaslui, pätk, kõrivilistamine, künahaukamine või jänesekand, üldjuhul ei hinnata ja teda ei tohi kasutada suguhobusena. Jänesekannaga hobusel, kellel on väljendunud väga hea tõutüüp ja kõrge jõudlus, võib välimikku hinnata, kuid mitte kõrgemalt kui 4 punktiga.

2. Täkkude tunnustamine

Täkkude hindamise eesmärk on teha otsus täku kasutamise kohta aretusprogrammi raames. Täku hindamise õiguspädevaks organiks on hindamiskomisjon. Tõu-ja hindamiskomisjoni valimist ja tööd puudutav on kehtestatud EHSi põhikirjaga.

Täku hindamiseks esitamisel peavad olema täidetud järgmised tingimused:

- vanus vähemalt 2 aastat
- põlvnemine peab vastama tõuraamatusse kandmise tingimustele
- hobusel on identifitseerimisdokument (pass)
- enne hindamist tuleb kontrollida täku identiteeti
- tervislike probleemide puudumine, mis kahjustavad tõuväärtust. Täkul ei tohi olla

hammastiku ega munandite anomaaliat, viltust saba ega tehtud keha korrigeerimise operatsioone.

Esmakordselt saab kinnitada tunnustuse kolmeks aastaks, mille jooksul täkk peab läbima edukalt võõratsaniku testi; sõidu- ja veokatsed; edukalt esinema ratsaspordialadel või rakendihobuste sõidukatsetel.

Erandkorras võib täkk saada tunnustuse vähemalt viie järglase järgi, kes peavad olema hinnatud jõudluskatsetel.

Hindamisotsus on kas:

- ~~— tunnustatud kolmeks aastaks~~
- tunnustatud
- esialgu mitte tunnustatud
- mitte tunnustatud

~~Otsus on “tunnustatud kolmeks aastaks”, kui täkk on EHS-i poolt hinnatud ja täidetud on päritolu nõuded ning on olemas hindamisele vastavad välised tunnused ja jõudluskontrolli tulemused. Otsust tunnustamise kohta ei kanta hobuse passi.~~

Otsus on “**tunnustatud**”, kui täkk on eelnevalt EHS-i poolt saanud ajutise tunnustuse ja on määratud aja jooksul saavutanud tunnustamiseks vajalikud tulemused ning on esitatud tõukomisjonile tunnustamiseks. Otsus tunnustamise kohta kantakse hobuse passi. Selleks peab täku omanik (pidaja) edastama täku passi EHSi büroosse sissekande tegemiseks.

Otsus on “esialgu mitte tunnustatud” kui täkk ei täida esitatud nõudmisi jõudluse osas, kuid on oodata, et ta edaspidi neile nõudmistele vastab. Tunnustamisotsusega tuleb kindlasti määrata tähtaeg, mille möödumisel on vajalik täkk uuesti tunnustamisele esitada.

Hindamisotsus on „mitte tunnustatud“ kui täkk ei täida esitatud nõudmisi.

Hindamisotsus protokollitakse Tunnustamise otsus avalikustatakse ja edastatakse kirjalikult täku omanikule hiljemalt kahe nädala jooksul peale hindamist ning avalikustatakse EHSi koduleheküljel ühe kuu jooksul ning ilmuvas aastaraamatus.

Mära seemendusandmete registreerimise kord

Seadusandlik alus seemendusandmete registreerimise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Seemenduseks loetakse mära tiinestamist vabapaaritusega, käestpaaritusega, seemendamisega värske, jahutatud või sügavkülmutatud spermaga.

Mära seemendus- ja paaritusandmete nõuetekohase registreerimise kohustus on nii täku- kui märaomanikul või omaniku esindajal.

Seemenduste registreerimise aluseks on järgmised dokumendid:

- täku paaritusnimekiri (LISA 4)
- paaritustunnistus (LISA 2)
- varsa sünnitunnistus (LISA 3)

Täku paaritusnimekirja peetakse eraldi iga kasutuses oleva täku kohta eraldi ja edastatakse aasta lõpul EHSi büroosse, kus sisestatakse nimekirja alusel paaritused elektroonilisse tõuraamatusse. Täku pidajal on soovitatav jätta omale algdokumentatsiooni koopia paaritusnimekirjast.

Paaritustunnistus täidetakse iga paaritatud mära kohta ja see kaasneb alati märaga tema müügi korral. Varsa sünnitunnistus edastatakse EHSi kontorisse 30 päeva jooksul peale varsa sündi, mittetiinestumise korral hiljemalt 31. detsembriks.

Seemendaja/paarituspunkti pidajana käsitletakse täku omanikku või valdajat või kunstliku seemenduse läbi viinud veterinaararsti.

Mära tiinestamine kunstliku seemendusega

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 24 lg 7 peab seemendaja elektrooniliselt või paberkandjal arvestust emasloomade seemendamise kohta.

Arvestuses peavad kajastuma järgmised andmed:

- seemenduse järjekorra number
- seemendamise aeg
- loomapidaja/mära omaniku nimi
- isas- ja emaslooma nimi, nende registreerimisnumber ja tõuraamatunumber.

Vastavalt Põllumajandusloomade aretuse seaduse § 24 lg 8 peab seemendaja eelpoolnimetatud andmed edastama aretusühingule sagedusega üks kord kuus.

Kunstliku seemenduse teel saadud järglaste registreerimisel on vajalik teostada põlvnemise õigsuse kontroll.

Täkult kogutud sperma omanikuks loeb EHS täku omanikku sperma kogumise ajal, kui täkuomanik pole lepingu alusel sperma omanikuks nimetanud mõnda teist füüsilist või juriidilist isikut. Lepingu ära kiri peab olema edastatud EHSi büroosse. Täku omaniku muutumisel jääb sperma omanik muutumatuks, kui täku ostumüügilepingus ei ole sätestatud teisiti.

Põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise kord

Seadusandlik alus põllumajanduslooma, keda soovitakse tõuraamatusse kanda, identifitseerimise ja selle üle arvestuse pidamise korrale on toodud aretusprogrammi üldosas.

Hobune identifitseerimise osadeks on:

- joonisdiagramm hobuse kirjeldusega
- nimi
- individuaalnumber (UELN)
- elektroonilise transpondri edastatav kood
- elektroonilise tõuraamatu kirje
- hobuse pass

Varsa sünnitunnistuse või sünniteate (LISA 9) peab mära omanik edastama tõuraamatupidajale 30 päeva jooksul alates varsa sündist. Varsa sünnitunnistus või sünniteade on aluseks kõigile järgmistele toimingutele varsa identifitseerimiseks.

Varsa joonisdiagrammi koostab EHSi poolt volitatud isik varsa ema juures. (Andmed identifitseerimislehe kohta on toodud aretusprogrammi osas „Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord”) EHS tunnistab ka veterinaararsti poolt tehtud joonisdiagrammi. Vanemate hobuste identifitseerimisel on vajalik omaniku poolt esitada hobuse põlvnemist tõendavad dokumendid.

Hobusele paneb nime omanik. Nimi ei tohi olla ühetäheline või põhjendamatult pikk. Nimi peab algama isa nime esitähedega ning soovituslikult lõppema märade puhul täis- ja täkkude puhul kaashäälikutega. Kui nime osana kasutatakse aretaja või sünnikoha nime rakendub nõue vaid hobuse pärisnimele. Nime osana ei ole lubatud kasutada rahvusvaheliselt hobusekasvatuses tunnustatud tõuraamatu kaubamärki (näit. Z jne.)

Individuaalnumber (UELN) antakse kõigile identifitseeritud hobustele vastavalt lisas aretusprogrammi osas **Tõuraamatusse kandmise alused ja tõuraamatu pidamise kord** p. 5 – Märgistamise kord toodud näitele.

Elektroonilise transponderi paigaldab veterinaararst. Transponder tuleb paigaldada hobuse vasakule küljele kaelale turja ja kukla vahelisele alale. Märgistamine peab toimuma samaaegselt joonisdiagrammi koostamisega, või varem. Varasema märgistamise puhul peab hobuse pidaja esitama veterinaararsti teate identifitseerimise toimumise kohta (LISA 6). Teatelt peab selguma millal märgistamine toimus, märgistaja, millist hobust märgistati, paigaldatud transpondri poolt edastatav kood ja koht, kuhu transponder paigaldati.

Kande elektroonilisse tõuraamatusse teeb aretusühing. Elektroonilisse tõuraamatusse registreeritud andmete alusel vormistab aretusühing hobuse passi. Pass väljastatakse hobuseomanikule peale passi väljastamisega seotud kulutuste katmist.

Seemendamise koolitusprogrammid ning seemendaja tunnistuse saamise nõuded ja tunnistuse väljastamise kord

Eesti Hobusekasvatajate Selts ei vii läbi seemendajate koolitusi.

Vastavalt kehtivale seadusandlusele on õigus kunstlikku seemendust läbi viia tegevusloaga veterinaararstil.

HOBUSE MÄRGISTAMISE TEADE

Kuupäev

Koht

Käesolevaga kinnitan et olen elektroonilise transpondriga märgistanud järgmise hobuse:

HOBUSE NIMI (ja vanematel hobustel UELN)

SÜNNIAEG

EMA NIMI (täidetakse varsa puhul)

VÄRVUS

MÄRGISTE KIRJELDUS:

TRANSPONDRI PAIGALDAMISE KOHT:

Hobuse omaniku/pidaja nimi ja allkiri

Märgistanud isiku nimi, allkiri ja ametinimetus